

Úlohy 1. kola 58. ročníku fyzikální olympiády. Kategorie D

1. Běžec a trenér

Délka atletického oválu je $d = 400$ m. Atlet a jeho trenér vyrazili ve stejném okamžiku z cílové čáry v navzájem opačných směrech. Trenér šel pěšky a na stopkách zjistil, že se poprvé potkali v čase $t_1 = 79$ s a že atlet poprvé proběhl cílovou čarou v čase $t_2 = 96$ s.

- Určete dráhu s_1 , kterou ujde trenér do okamžiku prvního setkání.
- Určete čas t_3 , v němž trenér projde poprvé cílovou čarou.
- Určete dráhu s atleta v okamžiku, kdy trenér poprvé projde cílovou čarou.

Oba pohyby považujte za rovnoměrné. Řešte nejprve obecně, pak pro dané hodnoty.

2. Chlapec na kolotoči

Chlapec o hmotnosti $m = 42$ kg sedí na sedačce kolotoče, který se rovnoměrně otáčí kolem svislé osy. Chlapec je přitlačován k sedačce celkovou silou F , která je od svislého směru odchýlena o úhel $\alpha = 40^\circ$. Poloměr otáčení chlapce je $r = 3,7$ m.

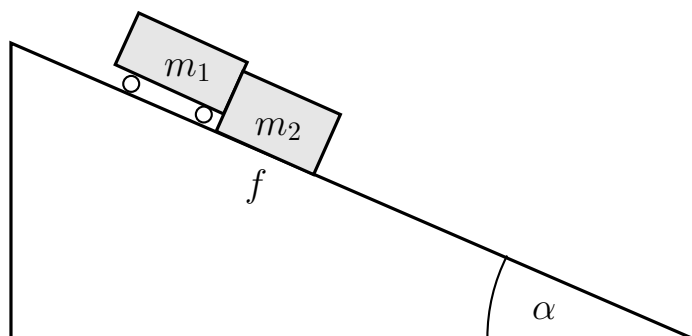
- Určete přetížení $k = \frac{F}{F_G}$, tj. poměr velikostí síly F při otáčení a tíhové síly F_G působící na chlapce.
- Určete periodu T otáčení kolotoče.
- Určete kinetickou energii E_k chlapce.
- Kolotoč zastavil rovnoměrně zpomaleným pohybem za dobu $t_1 = 19$ s. Určete opsaný úhel φ během zastavování.

Řešte nejprve obecně, pak pro dané hodnoty. Velikost tíhového zrychlení je $g = 9,81 \text{ m} \cdot \text{s}^{-2}$. Velikost chlapce považujte za zanedbatelnou.

3. Kvádr a vozík

Na nakloněnou rovinu se sklonem $\alpha = 15^\circ$ můžeme umístit vozík o hmotnosti $m_1 = 200$ g a kvádr o hmotnosti $m_2 = 360$ g. Součinitel smykového tření mezi kvádrem a nakloněnou rovinou je $f = 0,30$.

Obr. 1

- Vypočtete velikosti potřebných sil a rozhodněte, zda se na nakloněné rovině udrží samotný kvádr a zda se na ní udrží souprava kvádrů s vozíkem.
- Určete maximální velikost úhlu α_2 sklonu nakloněné roviny, při němž se samotný kvádr ještě udrží v klidu a maximální velikost úhlu α_{12} , při němž se v klidu udrží soustava kvádrů s vozíkem.
- Nastavíme úhel sklonu nakloněné roviny $\beta = 26^\circ \geq \alpha_2$. Určete velikosti rychlostí v_1 , v_2 , v_{12} , které postupně po nakloněné rovině na dráze $s = 1,4$ m získají samotný vozík, samotný kvádr a soustava kvádrů s vozíkem.

Řešte obecně, pak pro dané hodnoty. Odpor vzduchu zanedbejte. Tíhové zrychlení je $g = 9,81 \text{ m} \cdot \text{s}^{-2}$.

4. Zrychlování automobilu

Okamžitý výkon automobilu lze vyjádřit vztahem $P = Fv$, kde F je velikost okamžité tahové síly a v velikost okamžité rychlosti. Bude-li se automobil rozjíždět z klidu se stálým užitečným výkonem P , pak s rostoucí rychlostí tahová pohybová síla klesá. Na počátku rozjíždění při malé rychlosti může motor automobilu vyvíjet tak velkou sílu, že třecí síla mezi pneumatikami a vozovkou nestačí k plnému záběru kol a kola prokluzují.

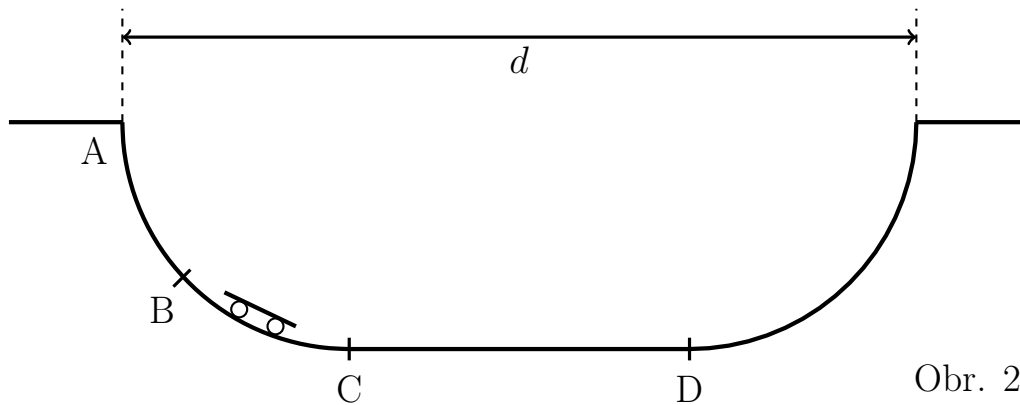
Automobil o hmotnosti $m = 1\,400$ kg má na vodorovné silnici dvě shodně zatížené nápravy. Záběrová kola jsou pouze na jedné nápravě. Součinitel smykového tření mezi pneumatikami a vozovkou je $f = 0,70$.

- Určete maximální velikost F_{tah} tahové síly, při níž nedojde k prokluzování záběrových kol.
- Určete minimální velikost rychlosti v_1 , z níž může automobil bez prokluzování záběrových kol zrychlovat s konstantním užitečným výkonem $P = 20$ kW.
- Automobil zvětší velikost rychlosti z hodnoty v_1 na hodnotu $v_2 = 80 \text{ km} \cdot \text{h}^{-1}$ při konstantním užitečném výkonu $P = 20$ kW. Určete velikost zrychlení a_1 při rychlosti v_1 a velikost zrychlení a_2 při rychlosti v_2 .
- Určete dobu Δt , během níž v úloze c) došlo ke změně velikosti rychlosti z v_1 na v_2 .

Řešte nejprve obecně, pak pro dané hodnoty. Velikost tíhového zrychlení je $g = 9,81 \text{ m} \cdot \text{s}^{-2}$.

5. U-rampa

Profil U-rampy tvoří dvě čtvrtkružnice spojené úsečkou. Šířka U-rampy je $d = 12,0$ m. Závodník v bodě A uvolnil z klidu skateboard, který pak na vodorovné rovině dosáhl rychlosti o velikosti $v_1 = 8,0 \text{ m} \cdot \text{s}^{-1}$.

- Určete dobu t pohybu mezi body C a D.
- Určete velikost okamžité rychlosti v_2 skateboardu v bodě B, který rozděluje čtvrtkružnicovou trajektorii na dvě shodné části.
- Určete velikost tečného zrychlení a_t a velikost dostředivého zrychlení a_d skateboardu v bodě B.

Valivý odpor a odpor vzduchu zanedbejte, rozměry skateboardu též považujte za zanedbatelné. Řešte nejprve obecně, pak pro dané hodnoty. Velikost tíhového zrychlení je $g = 9,81 \text{ m} \cdot \text{s}^{-2}$.

6. Hustota ledu

Těleso s hustotou větší než je hustota vody, zamrzlé v dostatečném množství ledu, může plovat na hladině vody. Po roztání části ledu se těleso s ledem zcela ponoří, na okamžik se vznáší a následně klesne ke dnu. V úloze využijeme okamžik vznášení k určení hustoty ledu. Označíme-li m_t hmotnost tělesa, ρ_t hustotu tělesa, ρ_v hustotu vody, ρ hustotu ledu a V_v objem vody vzniklé roztáním zbytku ledu po vyjmutí při vznášení, pak hustota ledu je dána vztahem

$$\rho = \frac{\rho_t \rho_v^2 V_v}{\rho_t \rho_v V_v + m_t (\rho_t - \rho_v)} = \frac{\rho_v}{1 + \frac{m_t}{V_v} \left(\frac{1}{\rho_v} - \frac{1}{\rho_t} \right)}. \quad (1)$$

Pomůcky: Plné kovové předměty známé hustoty, plastové nádoby (např. větší kelímek od jogurtu, spodní část PET láhve apod.), technické váhy, odměrný válec, kádinky, kbelík s vodou (teploměr), mraznička.

Úkoly:

- S využitím Archimédova zákona odvoďte vztah (1).
- Změřte popsanou metodou hustotu ledu použitím aspoň tří předmětů z různých látek (např. železo, měď, hliník, olovo...) a výsledky porovnejte se známou hustotou ledu. Případný rozdíl se pokuste zdůvodnit.

Postup: V plastové nádobě necháme zmrznout zhruba polovinu konečného množství vody, vložíme ochlazené těleso a dolijeme vodou ochlazenou na teplotu $0 \text{ }^\circ\text{C}$. V ledu by dle možností neměly zůstat vzduchové bubliny.

Po zmrazení veškeré vody led s tělesem vyklepneme z plastové nádoby a vložíme do kbelíku s vlažnou vodou. Plove-li, počkáme, až se začne vznášet a okamžitě jej přeneseme do prázdné kádinky. (Teploměrem se můžeme přesvědčit o teplotě vody v okamžiku vyjmutí ledu a podle tabulek použít správnou hustotu vody.) Led necháme zcela roztát, tání lze urychlit využitím plotýnky. Těleso vyjmete a pomocí odměrného válce změříme objem vody v kádince.

7. Automobil v koloně

Automobil se v hustém městském provozu pohyboval mezi dvěma světelnými křižovatkami. Na zelenou se začal rozjíždět rovnoměrně zrychleným pohybem po dobu 5,0 s, přičemž dosáhl rychlosti $12,0 \text{ m} \cdot \text{s}^{-1}$. Touto rychlostí se pohyboval po dobu 4,0 s a ve stojící koloně před další křižovatkou za dobu 6,0 s zastavil rovnoměrně zpomaleným pohybem.

- Sestrojte graf závislosti rychlosti na čase.
- Určete velikosti zrychlení a_1 , a_2 a a_3 na jednotlivých úsecích a celkovou dráhu s_c .
- Sestavte vhodnou tabulku, do níž zapíšete dráhu ujetou v jednotlivých časech po 1,0 s od okamžiku pohybu do okamžiku zastavení. K výpočtům použijte vzorce nebo využijte obsahy ploch pod grafem z úlohy a). Sestrojte na milimetrový papír graf závislosti dráhy na čase.
- V časech $t_1 = 3,3 \text{ s}$ a $t_2 = 12,8 \text{ s}$ sestrojte co nejpřesněji ke grafu v úloze c) tečny. U každé určete její směrnici (tj. poměr přírůstku dráhy Δs a přírůstku času Δt), která udává velikost okamžité rychlosti v'_1 v čase t_1 a velikost okamžité rychlosti v'_2 v čase t_2 . Vypočtete pomocí vzorců pro rovnoměrně zrychlený a pro rovnoměrně zpomalený pohyb velikosti rychlostí v_1 a v_2 v časech t_1 a t_2 a porovnejte je s hodnotami v'_1 a v'_2 získanými z grafu.